

לקצץ כנפי הפרס

מדיניות החוץ של ישראל נשארה השנה זקרה בכל השטחים. זולת אחד: החדירה למרחב האפריקאי, שנמשכה במלוא התנופה. הרמטכ"ל של קונגו, יוסף מזובוטו, בא לישראל כדי להתאמן בצנחנות — ובכך נתן ביטוי דרמטי לעובדה שישראל מאמנת את צבא המדינה השחורה הגדולה ביותר — קונגו-ליאפולדוויל. אותה שעה התאמן בישראל הרמטכ"ל-בעתיד של קניה, מי שהיה מצביא מרד המאז'מאו: **הגנרל סין**, שהתמחה באופן שיטתי בכל ענפי הצבא, התכונן לתפקידו בשעה שמדינתו התקרבה לעצמאותה.

קונגו, קניה וניגריה — שלוש המדינות החשובות ביבשת השחורה — היוקו את יחסיהן עם ישראל. ההשקעה במאמץ גדול זה — שמצא את ביטויו גם בתמיכת ישראל במלחמת-השיחרור של אנגולה, וביתר התרחקותה מדרום-אפריקה הגוענית — הניב יבול גם בשאר המדינות השחורות. אחת התוצאות: התייצבות מדינות אפריקה לצד ישראל בהצבעה על תקיפת-הגבול במועצת הבטחון. בהצבעה זו תמכה ישראל, זו הפעם הראשונה, גם גאנה, השותפת של מצריים ואלג'יריה בגוש קובלנקה. ביטוי נוסף: איקבלת החלטה אנטי-ישראלית בי חגיגת אדיס-אבבה, האירוע המדיני החשוב ביותר של השכ"ג באפריקה.

בשאר השטחים, שיגשגה ישראל פחות. שום יוזמה חדשה לא באה לתקן את היחסים עם ברית-המועצות. להיפך, ישראל נתנה את ידה להמשך מסע-התעמולה האנטי-סובייטי בקשר עם מצב יהודי ברית-המועצות, מסע שהיה מוצדק רק בחלקו. התוצאה: הוויטו הסובייטי במועצת-הבטחון. אותה שעה גבר גם הלחץ האמריקאי על ישראל, בשטח שנשא את הכותרת המסתורית "עניין-עדין-מאד". ארצות-הברית אמנם תמכה בישראל תמיכה בלתי-מסויגת במועצת הבטחון, אך היה ברור כי מחיר התמיכה הוא כניעת ישראל בשטח אחר, היקר לממשלת ישראל הרבה יותר.

גם בשטח האירופי היו העניינים לאים. האוריינטציה על אירופה, עליה הכריזו שמעון פרס בתרועה גדולה, מתה השנה בקט. הנסיון להשתלב בשוק האירופי המשותף עלה בתוהו, מאחר שישאל באה כדורשת גרידא, לא יכלה להציע דבר. היחסים עם צרפת ירדו כמעט לנקודת האפס, כאשר צרפת נאותה רק בקושי להצביע בעד ישראל במועצת הבטחון, אחרי שרמזה קודם לכן שתימנע מהצבעה. אולם צרפת הייתה מוכנה ברוב הסדה למכור נשק — למורת כסף טוב, עם רווחים שמנים לתעשייה הצרפתית. ואילו גרמניה סרבה גם השנה לכונן יחסים דיפלומטיים עם ישראל למרות חינוכיו בניגוי יחסי-החוץ לא יכלו לתת לתשכ"ג את איש-המדיניות שלה. גם ביחסי-פנים לא רבו המועמדים. כל המפלגות, זולת שתיים, היו קפואות, עקרות ונטולות-יוזמה. היוצאות

צנחן קונגי בעת תרגילי צניחה בחולות היס הישראלי

מן הכלל: מפגיי ואחדות-העבודה. במפגיי בלטה הסרויקה של לוי אשכול, גודדה מאיר וזלמן ארן, כשבייחוד האחרון הפתיע את הצנור בתקיפותו במלחמה נגד נערי-החצר. טרויקה זו חוללה את ההפיכה נגד בן-גוריון, ששמה קץ לתקופתו. מיבחנם האמיתי יבוא רק בתשכ"ז, כאשר יעבור ירח-היבש, ואשכול יישפט על-פי מעשיו.

יתכן כי התופעה הבלוטת ביותר של תשכ"ג היה כשלונם המופלא של נערי-החצר, שאיש-מפגיי **שרגא נצר** הדביק להם כינוי חדש, קולע-ביותר: "החציר-עיריים". **נשיה ריין** הפך את עצמו מטרה ללעג כללי, כאשר שיחק במישחק "מתפטר — לא-מתפטר" — מתפטר. **שמעון פרס**, שהגיע בראשית השנה עד לסף השלטון הבלעדי, מצא כי בהעדר בן-גוריון מתקפל כוהו. הוא הנמיך את קומתו, מתוך מגמה לתת לגל העויין לעבור מעל לראשו, לחזור למערכה בשעת-כיושר. אמנם נשאר סגן-שר-הבטחון, אך תפקידו התרוקן מתוכנו בבוא שר-בטחון אמיתי ותקיף במקום בן-גוריון, שנהג לתת לו יד חופשית, לא התעניין בנעשה במשרד.

ההפתעה העיקרית של השנה הייתה שיבתו של **יגאל אלון** למרכז הבמה. היה זה יגאל חדש. לא נעלם חינו המיוחד, אולם צפה שוב לא סמך על חינו בלבד. בשנתיים האחרונות, מאז כניסתו לתפקיד שר-העבודה, הקדיש את זמנו ללימוד רציני של בעיות משרדו. בניגוד לשרים רבים אחרים, שראו במשרדיהם סרה-עיוף, ושהתרכזו בענייני המפלגה והממשלה בלבד, ניסה אלון להיות שר-עבודה אמיתי, לבצר תחילה את בסיסו. אחרי שגלית בכך, חרג השנה ממסגרת זו, נטל לידו תפקיד ממשי מאד בהכנות המאורעות המרכזיים.

היה זה יגאל אלון שניצח על המערכה האמיתית נגד הבטחוניסטים. הוא שקיצץ את כנפי הפרס, סיכל בין השאר את נסיונו של פרס לחדור לוועדת-השרים לענייני-בטחון. הוא שנתן את הרחיפה לבדקבית כללי של הדוקטרינות הבטחוניות, למחרת נפילתו של בן-גוריון, והוא ששיכנע את אשכול להימנע מפעולות-תגמול חסרות-תועלת בגבול הטורי. על כן היה גרעין גדול של אמת ברטינת אושי פרס: "יגאל אלון מנהל את הממשלה".

המרחב

ראש מבולבל ניצח

"יא גמאל! יא גמאל!" שאנו ההמונים מקאהיר עד בגדאד, ובמשך כמה ימים גדולים היה נידמה כי **גמאל עבד אל-נאצר** יהיה איש-המרחב של השנה — ואולי גם איש השנה של תשכ"ג כולה. אולם כבר כעבור שבועיים נסתבר כי דרכו המופלאה של איש זה, המתקמת בתנועת זיגזאג ניצחית בין נצחונות וכשלונות, הגיעה שוב לתחנה ששמה תבוסה. בבגדאד פרצה מהפכה טרוית, כדרך המהפכות העיראקיות. היא סיימה את חייו של **עבד אל-כרים קאסם**, דיקטטור בעל כהנות טובות, שהפך מדכא אכזרי והגיע עד לגבול מחלת-הרוח. הוא התחנן על חייו, הוצא להורג לעיני המצלמות.

כעבור כמה ימים, ותוך תיאום הדוק עם המהפכה העיראקית, פרצה מהפכה דומה ב"דמשק. אנשי הריאקציה, שפירקו את רעים, סולקו מן השלטון, ובמקומם באו יסודות שכינו את עצמם כסוציאליסטים.

שני המישטרים החדשים מיהרו להודיע למצריים על רצונם להקים איחוד משולש, מעצמה ערבית גדולה שתחלוש על המרחב כולו. המשלחות נתקבלו ברוב סאר בקאד היר, חתמו על חוזה-איחוד שהעניק לעבד אל-נאצר מעמד בכיר כראש האיחוד. ה"קאריירה שלו הגיעה לשיא חדש, וכסאות המלכים האחרונים במרחב החלו מודועים. **המלך חוסיין** נשאר על כנו רק מפני שמדינת ישראל הודיעה שאם יסול "המלך הקטן" — יפלוש צה"ל לירדן, עד גדות הנהר.

רק אז נתברר כי כל מעשי השליטים בבגדאד ובדמשק היו בלוף, תמרון גאוני של הסתידועת ושל הונאה, שהפיל בסת את הנשיא המצרי הממולה. בבגדאד ובסוריה הגיעה השלטון קואליציה שכללה את חסידיו עבד אל-נאצר ("האחיוויים") ואת מפלגת אל-ביעת ("התקומה"). זו האחרונה שיחקה את מישחק-האיחוד רק כדי להרחיח זמן, לשם הכנת חיטול האחיוויים. למחרת חתימת הסכם-האיחוד החל החיטול הגדול — וחסידיו עבד אל-נאצר חוסלו וסולקו בשתי המדינות. בסוף תשכ"ג שלטה אל-ביעת שלטון מחולט — אך בלתי-בטוח בהחלט — בעיראק ובסוריה, ומלחמת ההסתה בין מפלגה זו לבין השלטון הגאצרי במצריים היתה בעיצומה.

האיש שנתן את הכיחן להתפתחות זו היה אדם קטן, בלתי-מרשים, בשם **מישל עפלק**, ערבי נוצרי, שעוד בראשית השנה נחשב כשריד מן העבר. כי עפלק, מייסד אל-ביעת, היה לפני דור הוגה-הרעיונות הראשון שדגל באיחוד כלי-ערבי על בסיס סוציאליסטי — אותם הרעיונות שעבד אל-נאצר הפך בינתיים להתגלמותם החיה. אך בעוד שנשיא מצריים הוא איש מעשי, ורעיונותיו מתורגמים לשפת המציאות, הרי עפלק הוא תיאורטיקן מבולבל,

מישל עפלק

ראש מבולבל ניצח

שבועולמו הנפשי מתרוצצים רעיונות סוציאליסטיים, פאשיסטיים, אוטופיסטיים ואחרים. בערבוביה גמורה. העתונאים האירופיים, שמיהרו השנה להיפש עימו, התאכזבו ממנו מרות. מדוע, בכל זאת, הצליח עפלק האפרורי יותר מעבד אל-נאצר המבריק? הסיבה נעוצה בהרכב התברתי של העולם הערבי. בעוד ההמונים בכל רחבי המרחב אחוזים כיסוסים כמעט-דתיים לאיחוד, ורואים בעבד אל-נאצר את גיבורם, הרי הבורגנות בכל אותן ארצות מבקשת לשמור על עצמאותן של המדינות הקיימות. המעמד הבינוני העיראקי אינו חפץ להתחלק עם מצריים ברחחי הנפט, והקאפיטליסטים הסוריים אינם מוכנים לרדת לרמה הכלכלית של מצריים הענייה.

ההמונים יכולים לערוך הפגנות, אך השלטון המעשי במדינות ערב נמצא בידי המעמד הבורגני החדש, המעמיד מתוכו את קציני הצבא. מול הגל הנאצרי הצליחה אל-ביעת השנה להפוך את עצמה לנציגה רשמי של הרוח החדשה. המבקים לראות את עתיד המרחב במסגרת החוגים המתקדמים במרחב, וגם בישראל, המבקשים לראות את עתיד המרחב במסגרת של איחוד פורטיבי בין מדינות בנות-חורין, תוך שמירת הצביון העצמאי של כל מדינה, דאו תחילה באהדה רבה את פעולת אל-ביעת. אך תוך זמן קצר נתגלה המישטר הבעתי, ביחוד בעיראק, באור מפלצתי, שטום אדם מתקדם לא יכול היה לחזות בו מבלי להתחלחל. מעמד המישטר הבגדאדי קיבל צביון פאשיסטי מובהק, עסק במיבצע-רצח וזעתי נגד הקומורניסטים ושאר יריביו, שנמשך גם בסוף תשכ"ג בקצב של תריסר נרצחים ליום.

אותה שעה גילה המישטר הבעתי העיראקי את דמותו במיבצע אחר של רצח-עם: מיבצע-הדיכוי האכזרי נגד העם הכורדי. מלחמת-השיחרור הכורדית, בהנהגתו הגיבורית של הגנרל **מוצטאפה אל-באראדני** הקשיש, עירערה את הצבא העיראקי ואיפשרה את השלת קאסם. למחרת ההפיכה בבגדאד נכנסו השליטים החדשים למשא-ומתן עם הכורדים, שדרי שותיהם היו מתנוגת למדי. אך שליטי-בגדאד ניצלו את תקופת המשא-ומתן לריכוז כוחות צבאיים, ועם השלמת ההכנות הנפולו בצורה בוגדנית על הכורדים. אלא שהכורדים החזיקו מעמד במעוזיהם, למרות התקפות-השמדה של חיל-האוויר על כפיהם. הם קראו לעזרת העולם הנאור, התכוננו ללחום מלחמת-שיחרור ארוכה ועקובה-דם.

אותה שעה נערכו שחטות סיסטוניות גם בקצה הדרומי של המרחב. בראשית השנה התעורר העם התימני, אחרי תרדמה של מאות בשנים, ובהנהגת קצין תמהוני בשם **עבדאללה סלאד** פרק את עול שלטון-החושי של האימאמים. אולם סלאד הסתפק בהפצת ארמון האימאם — שהוא עצמו היה מופקד על שמירתו — לא טרח לחדא כי האימאם **אל-באדר**, שירש את כס אביו הערין, אומנם ייגר. אל-באדר נמלט אל ההרים, ומאז נטושה המלחמה המסורתית בין שני העמים התימניים: בני הערים, המבקשים שיחרור וקידמה, נגד בני השבטים הנבערים, המשועבדים לדת קיצונית והנאמנים לאימאם. אנשי הקהילה קראו לעזרת קאהיר, בעוד האימאם השליך את יתבו על סעודיה. כך הפכה תימן, כמו גרמניה בימי מלחמת שלושים-השנה, שדה-קרב אומלל לכוחות זרים, מבלי שסוף ה"מלחמה יסתמן באופק.

בקצה המערבי של המרחב חזרה תופעה היסטורית מוכרת אחרת: אחד המנהיגים של מלחמת-שיחרור מנצחת ניסה לחסל את רעיו, לפרק את הפלמ"ח, ולכונן שלטון-ייחודי. **אחמד בן-יבליה**, אישיות מרשימה, בעלת הכושר הנודי לשלהב המונים, התגבש כמנהיג אלג'יריה החדשה, עמד בנעוועים קשים. תוך כדי כך ביצע גם שמו של צעיר ססגוני — **עבד איראזק עבד אלקאדר** — הערבי הלאומני היחיד במרחב שהוודה בגלוי עם ישראל. הוא נאסר כראש תנועת-מחרת נגד בן-יבליה.

בסוף תשכ"ג, כמו בראשיתה, נשארה ישראל מבודדת לחלוטין בלב העולם הערבי. אולם היא היוקת את אחיותיה בארצות הפריפריה הלא-ערבית של המרחב. היא הדיקה את יחסיה עם קפריסין ותורכיה, ביססה את נוכחותה בשתי כעלות-בריתה — איראן וחבש. בכל המדינות האלה היא מזוהית יותר עם השלטון הקיים. שהוא ריאקציוני, מאשר עם ההמונים והדור הצעיר. אך בהעדר יוזמה חדשה כלפי הערבים, היה גם זה הישג רציני.